# CONSTITUIREA IDENTITĂȚII ÎN MEDIILE DIGITALE

**Andrei PERCIUN, doctor, lector universitar**

andrei.perciun@usm.md

ORCID: 0000-0003-0401-0604,

*THE CONSTITUTION OF IDENTITY IN DIGITAL SOCIAL MEDIA*

*Facultatea Jurnalism și Științele comunicării,*

*Departamentul Comunicare și Teoria Informării,*

*Universitatea de Stat din Moldova*

***Summury***

*The research examines how digital identities are formed through the interplay of ancient self-cultivation practices (hypomnemata) and the concept of fiction influencing reality (antimetalepsis). It contrasts two approaches to digital identity: one focused on authenticity and real experience (ethical discourse), and another emphasizing idealized representation and transformation potential (aesthetic discourse).*

***Keywords:*** *digital identity hypomnemata antimetalepsis ethical discourse aesthetic discourse self-cultivation digital space authenticity representation identity formation.*

În peisajul comunicațional contemporan, procesul de formare a identității se confruntă cu provocări fără precedent alimentate de expansiunea exponențială a mediilor digitale. Aceste provocări necesită o reconsiderare profundă a modalităților prin care subiectul contemporan își construiește, negociază și restructurează prezența în spațiul virtual. Lucrarea recentă a lui Mihnea Măruță, doctor în filosofie din Cluj, intitulată sugestiv Identitatea virtuală [5], propune o examinare critică a acestor procese, evidențiind tensiunea dialectică dintre Eul real și cel virtual. Această analiză se profilează pe fundalul societăților contemporane în care granițele dintre realitate și virtualitate devin



tot mai permeabile, iar procesele de autoconstituire identitară sunt marcate de o complexitate crescândă și o fluiditate accelerată.

Prezenta lucrare își propune să investigheze mecanismele de constituire a identității în spațiul digital, pornind de la două concepte fundamentale care operează în această dinamică: hypomnemata – practică textuală tradițională de cultivare a sinelui, și antimetalepsa – concept introdus de Măruță pentru a descrie influența ficțiunii asupra realității. Prin prisma acestor concepte, vom analiza două tipuri de discurs identitar în mediul digital: discursul etic, fundamentat pe principiul autenticității și fidelității față de experiența nemijlocită, și discursul estetic, caracterizat prin idealitatea și potențialul transformativ al reprezentării.

*Raportul dialectic dintre eul real și cel virtual*

Am putea încerca să interpretăm raportul dintre Eul real și cel virtual prin prisma diadei conceptuale original-copie sau termeni prim și secund, însă această interpretare necesită nuanțări semnificative. Deși la prima vedere eul din realitatea cotidiană se prezintă ca originalul, iar cel virtual ca o simplă copie derivată, analiza lui Măruță subliniază procesele complexe prin care această relație ierarhică se estompează, fiind înlocuită cu un raport de influență reciprocă și osmoză continuă. Astfel, copia nu rămâne într-o poziție subordonată, ci dobândește o autonomie relativă și capacitatea de a remodela originalul într-un proces de co-determinare dinamică.

Această dialectică a originalului și copiei se manifestă în multiple forme. Pe de o parte, identitatea virtuală apare inițial ca o proiecție sau reprezentare a eului real, o extensie digitală a acestuia adaptată cerințelor specifice mediului online. Această proiecție implică inevitabil procese de selecție, editare și stilizare a elementelor identitare. Pe de altă parte, odată constituită, identitatea virtuală dobândește o inerție proprie și un potențial transformativ, ajungând să influențeze configurația eului real printr-un mecanism de feedback recursiv. Subiectul contemporan se raportează la propria sa reprezentare digitală nu doar ca la o reflecție pasivă, ci ca la un orizont de posibilitate și un model de reconfigurare.

Conceptul de antimetalepsă, introdus de Măruță, descrie tocmai această pătrundere a fictivului în real, indicând un proces de transgresiune ontologică prin care eul virtual, inițial conceput ca o proiecție sau reprezentare, ajunge să influențeze configurația eului real într-o manieră determinantă.

Antimetalepsa funcționează astfel ca o inversare a raportului de determinare, sugerând că reprezentarea noastră din rețele nu este doar un efect secundar al realității, ci poate deveni, la rândul său, un factor modelator al acesteia, în cadrul unui circuit recursiv de influență reciprocă.

*Hypomnemata: practici textuale de constituire a sinelui*

Pentru a înțelege mai profund această dinamică dintre real și virtual, este util să aducem în discuție conceptul de hypomnemata, termen de origine greacă ce desemnează un set specific de practici textuale cultivate în special în tradiția stoică. Hypomnemata erau inițial caiete de notițe sau jurnale personale în care stoicii consemnau gânduri, reflecții, citate și exerciții spirituale menite să contribuie la formarea sinelui în conformitate cu idealurile virtuții și înțelepciunii. Aceste practici nu aveau o funcție pur documentară, ci constituiau instrumente active de transformare a sinelui prin cultivarea unei relații reflexive cu propriile gânduri și acțiuni.

Michel Foucault, în studiul său Scrierea sinelui (Écriture de soi), le analizează ca tehnologii ale sinelui, descriindu-le drept „cărți de viață" sau „ghiduri de conduită" care nu erau simple ajutoare pentru memorie, ci constituiau veritabile instrumente de formare spirituală și etică. Potrivit lui Foucault, „în această perioadă (se referă la perioada stoicilor), a existat o cultivare a ceea ce s-ar putea numi „scrisul personal": luarea de notițe cu privire la lecturile, conversațiile și reflecțiile pe care le auzi, le ai sau le faci; ținerea de caiete de un fel sau altul pe subiecte importante (ceea ce grecii numeau hupomnemata), care trebuie să fie recitite din când în când pentru a reactualiza ceea ce conțin". Sensul pe care îl vedeau stoicii în scrierea notițelor se regăsea în sintetizarea logosului fragmentar. În consecința reintegrării logosului se ivea posibilitatea de conectare cu sine definită printr-o relație cât mai adecvată și durabilă [2 p. 210-211].



Pierre Hadot, în lucrarea sa fundamentală Exercițiile spirituale și filozofia antică, identifică hypomnemata ca parte esențială a „exercițiilor spirituale" stoice, practici prin care individul lucra asupra sa pentru a-și transforma gândirea și existența. Pentru Hadot, aceste practici nu erau simple exerciții intelectuale, ci modalități concrete de transformare a sinelui și de asimilare a principiilor filosofice în viața cotidiană: „Celebrul călugăr Anthony îi sfătuia pe discipolii săi să noteze acțiunile și mișcările sufletului lor, ca și cum ar fi trebuit să le facă cunoscute celorlalți: „Lăsați deci scrisul să ia locul ochiului altuia", spunea Anthony. Această anecdotă îl determină pe Foucault să reflecteze asupra formelor luate de ceea ce el numește „scrierea de sine" în Antichitate și, în special, asupra genului literar al hypomnèmata, ceea ce ar putea fi numit „caiete" spirituale, în care gândurile altora sunt înregistrate pentru edificarea scriitorului. Foucault definește astfel scopul acestora: „a capta ceea ce a fost deja spus", „a reuni ceea ce s-a auzit sau s-a citit, pentru un scop care nu este altul decât constituirea de sine"" [3, p. 43-44].

Hadot se opune, însă, ideii prin care Foucault ar sugera că atât stoicii, cât și epicurienii se raportează la memoriile din trecut ca la niște trăiri plăcute, subliniind focalizarea acestora asupra prezentului și caracterul transformativ al raportării la trecut. Pentru Hadot, exercițiile spirituale, inclusiv practica hypomnemata, aveau ca scop esențial transformarea relației cu prezentul și cultivarea unei conștiințe acute a momentului actual, ceea ce stoicii numeau prosoche (atenție).

*Hypomnemata digitală: stoicul ca creator de conținut*

În continuarea acestui procedeu de cultivare și excelență de sine prin notițe scrise, ne propunem un exercițiu de imaginație pentru a simula prezența stoicului într-un context contemporan digital. Indubitabil, transpunerea unui stoic antic în postura de creator de conținut digital reprezintă un experiment intelectual îndrăzneț, dar care poate oferi perspective valoroase asupra modului în care practicile tradiționale de cultivare a sinelui ar putea fi adaptate mediului virtual.

Un Epictet sau un Marc Aureliu al epocii digitale ar fi putut valorifica platforma virtuală tocmai ca o nouă formă de hypomnemata, un spațiu dedicat exercițiilor spirituale și diseminării principiilor stoice. Postările sale ar fi reflectat preocupările tradiționale ale stoicismului — cultivarea virtuții (arete), acceptarea lucrurilor care nu depind de noi (prohairesis), separarea reprezentărilor (phantasiai) de judecățile valorice asociate acestora — dar adaptate la problematicile contemporane într-un efort de actualizare a înțelepciunii antice.

Nu vom întâmpina, cu o probabilitate mare, dificultăți în a înțelege că cel pe care îl întâlnim în conținutul postărilor este reprezentarea unui original căruia îi corespunde întrutotul. Intrând într-un exercițiu de idealizare, am putea afirma chiar că stoicul va proceda cu onestitate atunci când va da un clic pentru a încărca un conținut care cu siguranță va deveni viral. Prin urmare, dacă stoicul va avea o pasiune pentru brutării, va depune tot efortul și va persevera până în momentul în care va deveni un brutar de excepție. Dorința de a disemina cu bucurie secretele artei de a coace pâine îl va stimula să devină un creator de conținut. Noi, urmăritorii, vom avea încredere și ne vom lăsa convinși că persoana din rețele nu mimează ceva ce nu știe și nu ne oferă un spectacol ieftin cu un conținut superficial.

Din punct de vedere etic, stoicul se va menține mereu pe poziții și nu va plasa în mediile digitale ceva ce-i lipsește sau ceva ce nu-l reprezintă. Această fidelitate față de sine și față de practică reflectă un principiu fundamental al eticii stoice: identitatea dintre logos și bios, dintre discurs și viață. Stoicul din realitatea nemijlocită este deja o persoană formată care are ce distribui în rețele, fiind asemenea unui vas aproape plin, a cărui plenitudine se revarsă în spațiul virtual ca expresie a unei interiorități deja constituite.

*Două tipologii discursive: discursul etic și discursul estetic*

Cu toate acestea, în opoziție cu realitățile actuale ale raportului dintre Eul real și cel virtual, se conturează două tipologii discursive distincte: discursul etic – exemplificat prin stoicul care niciodată nu falsifică realitatea, și discursul estetic – orientat spre efectul estetic și potențialul transformativ al reprezentării, fiecare dintre acestea generând moduri specifice de constituire a identității digitale.



*Discursul etic și principiul hypomnemata*

Așa cum am menționat deja, discursul etic se fundamentează pe principiul hypomnemata, exemplificat prin creatorul de conținut cu orientare stoică. Acesta utilizează spațiul virtual ca mediu de diseminare a cunoștințelor și virtuților acumulate în realitatea nemijlocită, transformând mediul digital într-un instrument de autoperfecționare etică și de cultivare comunitară a înțelepciunii. Caracteristica definitorie a acestui tip de discurs constă în relația de fidelitate dintre Eul virtual și cel real, primul fiind conceput ca o extensie autentică a celui din urmă într-un raport de continuitate și corespondență.

Specificitatea discursului etic rezidă în subordonarea reprezentării față de un adevăr prealabil, într-o logică a adecvării și a mărturisirii. Creatorul de conținut stoic nu fabrică o identitate virtuală autonomă, ci transpune în mediul digital o identitate deja constituită prin practici concrete de cultivare a sinelui. Postările sale reflectă experiențe, reflecții și realizări autentice, fiind animate de aspirația către excelență (arete) în diversele domenii ale existenței umane.

Discursul etic stabilește astfel o relație de continuitate între spațiul real și cel virtual, configurând o identitate digitală ce funcționează ca oglindire fidelă a sinelui real. În acest caz, antimetalepsa operează minimal, întrucât fluxul determinativ se menține preponderent unidirecțional, de la real către virtual, de la original la copie, în cadrul unei economii reprezentaționale clasice.

*Discursul estetic și mecanismul antimetalepsei*

În contrast, discursul estetic valorifică plenar potențialul antimetaleptic al spațiului virtual, orchestrând o plăsmuire idealizată a sinelui în rețelele de socializare. Eul estetic nu se definește prin fidelitate față de un referent prealabil, ci prin capacitatea sa de a genera efecte perceptive și afective în spațiul receptării. Validarea externă devine, în acest caz, principalul criteriu de configurare identitară, identitatea virtuală fiind continuu ajustată în funcție de reacțiile anticipate ale publicului într-un proces de negociere permanentă a imaginii de sine.

Particularitatea discursului estetic constă în reversibilitatea raportului dintre original și copie: Eul virtual nu mai este conceput ca o reprezentare secundară a Eului real, ci devine el însuși un model pentru reconfigurarea acestuia din

urmă într-o inversiune ontologică. Utilizatorul ajunge să se raporteze la propria sa proiecție virtuală ca la un ideal dezirabil, străduindu-se să se conformeze imaginii pe care el însuși a creat-o într-un proces de retroacțiune circulară.

Se produce astfel o inversare narcisică, prin care subiectul se îndrăgostește de propriul său simulacru digital, angajându-se într-un proces de autotransformare menit să reducă distanța dintre realitate și idealul virtual. Antimetalepsa funcționează aici ca un mecanism prin care ficțiunea invadează și modelează realitatea, iar copia își subordonează originalul în cadrul unei economii reprezentaționale inversate.

Ar fi, totuși, pripit să condamnăm în bloc discursul estetic – care aparent poate să se prezinte ca unul înșelător – întrucât acesta poate genera beneficii considerabile în sensul în care făptura creată în rețele, care place majorității, dar nu este nici pe departe identică și nu corespunde inițial cu Eul care a creat-o, va stimula creatorul ei să tindă și poate chiar să devină la fel ca ea într-un proces de autotransformare ghidată de ideal. În această împleticire complexă interferează, cum remarcă pertinent Mihnea Măruță, miturile lui Narcis și Pygmalion într-o simbioză inedită. Eul real se recreează în mediul digital, iar Eul virtual este o creatură de care făuritorul se îndrăgostește, mai bine zis de sinele său în varianta lui mai ideală, estetică și, prin urmare, atrăgătoare.

Cu certitudine, modul în care a fost descris aici discursul estetic al identității nu se limitează la mediile digitale, ci se regăsește și în alte sfere ale culturii contemporane, inclusiv în politică, unde procedurile estetice operează în manieră similară în construcția personajelor publice. Într-o lumină optimistă, am putea face referință la dictonul dostoievskian Frumusețea va salva lumea în contextul menționat mai sus, sugerând potențialul transformativ al idealului estetic în configurarea realității sociale.

*Temporalitatea discursurilor: trecutul etic și viitorul estetic*

Este de remarcat faptul că discursul etic propulsat de hypomnemata este orientat preponderent spre trecut, spre ceea ce sau spre cel care s-a format deja, în timp ce discursul estetic dinamizat de antimetalepsă este orientat către o identitate dintr-un viitor posibil, care deocamdată nu există, dar poate să fie actualizată. Această



diferență de orientare temporală constituie un element fundamental pentru înțelegerea dinamicii identitare în spațiul digital, oferind o cheie interpretativă pentru multitudinea de practici și strategii de autoprezentare întâlnite în mediile virtuale.

Discursul etic, fundamentat pe principiul hypomnemata, operează printr-o logică a consemnării, a înregistrării și a mărturisirii. El presupune existența unui subiect deja constituit, a unei experiențe deja acumulate, a unei înțelepciuni deja dobândite, pe care le transpune în spațiul virtual într-un efort de păstrare, transmitere și diseminare. Temporalitatea acestui discurs este cea a tradiției și a memoriei, a acumulării lente și a sedimentării experiențelor într-o narațiune identitară coerentă. Stoicul creator de conținut nu inventează, ci mărturisește; nu anticipează, ci consemnează; nu proiectează, ci transmite o experiență deja configurată.

În acest sens, hypomnemata digitală actualizează sensul originar al practicii antice, operând ca instrument de consemnare și de reactualizare a unor experiențe și principii deja asimilate. Exemplul brutarului stoic ilustrează perfect această logică: el nu postează pentru a deveni brutar, ci pentru că este deja brutar; nu utilizează mediul virtual pentru a-și construi o identitate, ci pentru a o exprima și a o împărtăși cu alții într-un act de generozitate epistemică.

În schimb, discursul estetic, animat de mecanismul antimetalepsei, operează printr-o logică a proiecției, a anticipării și a transformării. El nu presupune un subiect deja constituit, ci unul în devenire, care se configurează prin raportare la propriul său ideal. Temporalitatea acestui discurs este cea a proiectului și a posibilității, a devenirii și a transformării sinelui în conformitate cu un model virtual. Utilizatorul rețelelor sociale care se angajează în acest tip de discurs nu consemnează ceea ce este, ci prefigurează ceea ce ar putea deveni, utilizând mediul virtual ca un laborator identitar în care experimentează diverse versiuni ale sinelui.

Această orientare spre viitor a discursului estetic nu trebuie înțeleasă însă în sensul unei simple mistificări sau al unei falsificări a identității. Ea reprezintă, mai degrabă, o strategie de autotransformare prin care subiectul își propune să depășească limitele actualității sale, să exploreze posibilități identitare încă neactualizate și să se reinventeze prin raportare la un ideal virtual. Mediile digitale funcționează astfel ca punți prin care oaspetele din viitor apare și se

lasă arătat, într-o manifestare anticipativă a unor posibilități identitare latente.

Diferența de orientare temporală dintre cele două discursuri poate fi înțeleasă și prin prisma conceptelor filosofice de anamnesis și prolepsis. Hypomnemata operează printr-o logică a anamnesisului, a reamintirii și a reactualizării unor experiențe și principii deja asimilate, în timp ce antimetalepsa funcționează printr-o logică a prolepsisului, a anticipării și a prefigurării unor posibilități identitare încă neactualizate. Această diferență nu implică însă o opoziție ireductibilă, ci mai degrabă o complementaritate în cadrul unui proces complex de constituire a identității digitale, în care trecutul și viitorul, memoria și proiecția, consemnarea și transformarea se întrepătrund și se determină reciproc.

*Complementaritatea discursurilor în economia identității digitale*

Deși aparent antagonice, discursurile etic și estetic nu operează întotdeauna în regim de excludere reciprocă, ci pot coexista în diverse proporții în procesul de constituire a identității virtuale. Un creator de conținut poate alterna între postări ce reflectă fidel experiențe și realizări autentice și construcții idealizate, menite să genereze un impact estetic specific, într-un joc complex de autenticitate și stilizare, de fidelitate și transformare.

Această coexistență a discursurilor poate fi înțeleasă prin prisma dialecticii dintre identitate și alteritate, dintre fidelitatea față de sine și aspirația către transformare. Identitatea digitală nu este niciodată pur statică sau pur dinamică, pur autentică sau pur ficțională, ci se construiește la intersecția acestor dimensiuni, într-un proces continuu de negociere între ceea ce suntem și ceea ce am putea deveni.

În perspectiva lui John B. Thompson, în lucrarea sa Media și modernitatea (1995), identitatea în era mediatizării se formează printr-un complex proces de „auto-narare simbolică", în care individul își construiește și reconstruiește constant identitatea prin integrarea materialelor simbolice mediate. Thompson subliniază că „dezvoltarea mijloacelor de comunicare creează noi forme de acțiune și interacțiune în lumea socială, noi tipuri de relații sociale, precum și noi moduri de relaționare cu ceilalți și cu sine" [6, p. 4].



Această viziune permite înțelegerea identității virtuale nu ca o simplă opoziție între autentic și inautentic, real și fictiv, ci ca o construcție narativă complexă în care se întrepătrund diverse registre discursive și diverse straturi temporale. Atât discursul etic, fundamentat pe hypomnemata și orientat spre trecut, cât și cel estetic, orientat către antimetalepsă și proiectat spre viitor, constituie moduri complementare de a naviga în spațiul virtual și de a articula o prezență digitală coerentă și semnificativă.

***Referințe bibliografice:***


1. BAUDRILLARD Jean, Simulacre și Simulare. Cluj: Idea Design & Prin, 2008. ISBN 978-7913-74-6.
2. FOUCAULT Michel, Ethics: Subjectivity and Truth. New York: The New Press, 1997. ISBN 1-56584-352-5.
3. HADOT Pierre, Exercices spirituels et philosophie antique. Editions Albin Michel, 2002. ISBN-13: 9782226137214 .
4. HADOT Pierre, Filosofia ca mod viață.București: Humanitas, 2019. ISBN 978-973-50-6356-6.
5. MĂRUȚĂ Mihnea, Identitatea virtuală. Burueşti: Humanitas, 2023.
6. THOMPSON John B., Media and Modernity: A Social Theory of the Media. Stanford University Press, 1995. ISBN-13: 9780804720533.